AZƏRBAYCAN MEMARLIQ TARİXİ

ИСТОРИЯ АРХИТЕКТУРЫ АЗЕРБАЙДЖАНА

ORTA ƏSRLƏR MEMARLIĞI (VIII-XIV ƏSRLƏR)

АРХИТЕКТУРА СРЕДНИХ ВЕКОВ (VIII-XIV ВВ.)

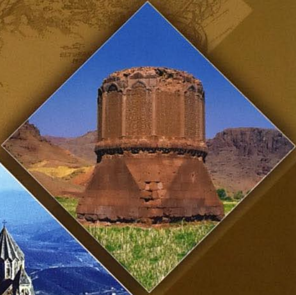

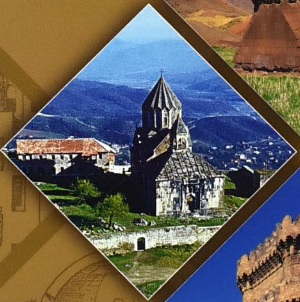

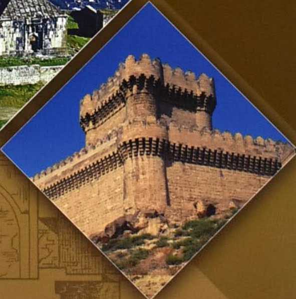

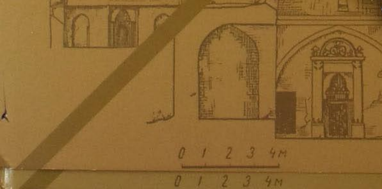

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ MEMARLAR İTTİFAQI
СОЮЗ АРХИТЕКТОРОВ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Layihənin rəhbəri: **Elbay Qasımzadə**

Elmi redaktor: **Məmmədova Gülçöhrə Hüseyn qızı**
Azərbaycanın Əməkdar memarı, ŞÖBMA-nın həqiqi üzvü və Beynəlxalq Mühəndislik Akademiyasının (BMA) akademiki, memarlıq doktoru, professor

Müəlliflər: **Məmmədova Gülçöhrə Hüseyn qızı**
Azərbaycanın Əməkdar memarı, ŞÖBMA-nın həqiqi üzvü və Beynəlxalq Mühəndislik Akademiyasının (BMA) akademiki, memarlıq doktoru, professor

Məmmədova Zahidə Gülməmməd qızı
Azərbaycanın Əməkdar memarı, memarlıq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Tərcümə: **AVRASİYA Tərcümə Mərkəzi**

G.H.Məmmədova, Z.G.Məmmədova. **Azərbaycan memarlıq tarixi. Orta əsrlər memarlığı (VIII-XIV əsrlər), II cild.**
Bakı, **"Şərq-Qərb"** Nəşriyyat Evi, 2013, 316 səh.

© Azərbaycan Respublikası Memarlar İttifaqı, 2013
© "Şərq-Qərb" Nəşriyyat Evi, 2013

Руководитель проекта: **Эльбай Касим-заде**

Научный редактор: **Мамедова Гюльчохра Гусейн гызы**
Заслуженный архитектор Азербайджана, действительный член МААСВ, академик Международной Инженерной Академии, доктор архитектуры, профессор

Авторы: **Мамедова Гюльчохра Гусейн гызы**
Заслуженный архитектор Азербайджана, действительный член МААСВ, академик Международной Инженерной Академии, доктор архитектуры, профессор

Мамедова Захида Гюльмамед гызы
Заслуженный архитектор Азербайджана. Доктор философии по архитектуре, доцент

Перевод: **Переводческий Центр AVRASIYA**

Г.Г.Мамедова, З.Г.Мамедова. **История архитектуры Азербайджана. Архитектура средних веков (VIII-XIV вв.), II том.**
Баку, Издательский Дом "Шарг-Гарб", 2013, 316 стр.

© Союз Архитекторов Азербайджанской Республики, 2013
© Издательский Дом "Шарг-Гарб", 2013

ISBN 978-9952-32-020-6
978-9952-404-96-8

www.eastwest.az
www.fb.com/eastwest.az

Azf-280391

Gülçöhrə Məmmədova, Zahidə Məmmədova

ORTA ƏSRLƏR MEMARLIĞI (VIII-XIV ƏSRLƏR)

Гюльчохра Мамедова, Захида Мамедова

АРХИТЕКТУРА СРЕДНИХ ВЕКОВ (VIII-XIV ВВ.)

İKİNCİ CİLD / ВТОРОЙ ТОМ

M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası

Bakı – 2013 – Баку

Şəkil 109. Türbə. XII-XIV əsrlər. Əhmədalılar kəndi. Füzuli rayonu. Qarabağ.

Рисунок 109. Мавзолей. XII-XIV в. Селение Ахмедаллар. Физулинский район. Карабах.

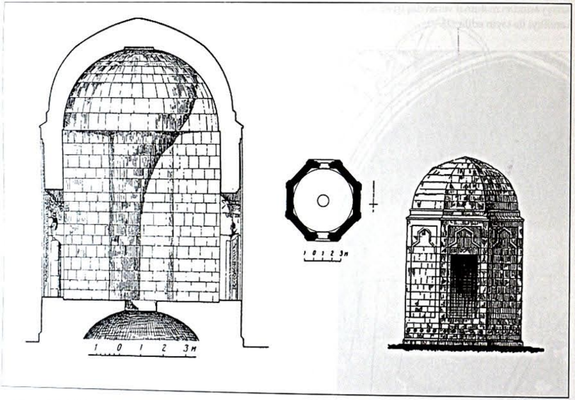

Lakin Azərbaycanın XII-XIV əsr xatirə tikililəri memarlığında bu türbə yeganə deyildir. Füzuli rayonunun **Əhmədallar kəndində*** səkkizguşəli həcmi qapalı, lakin ikiqat günbəzlə örtülmüş ikinci türbə vardır. Türbənin daxili həcmi yeraltı sərdabəyə və geniş üst kameraya bölünmüşdür. Türbələr arasındakı fərq Əhmədalılar türbəsində müstəvi şəklində həll edilmiş iki portaltağçalı giriş olmasındadır. Portallar həndəsi ornamentlə bəzədilmişdir. Üst kameranın interyerində girisin yanində yerləşən kiçik portik şəkilli dəhliz yoxdur. Daş hörgü bir o qədər də yüksək səviyyədə yerinə yetirilməmişdir. Epiqrafik yazıların yoxluğu səbəbindən türbə XIII əsrin sonu – XIV əsrin əvvəllərinə aid edilir (104; şək.109).

Araz və Həkəri çayları hövzəsində yerləşən digər bir türbələr qrupunu qeyd etmək lazımdır (105). Bu abidələr memarlıq mühitinin yüksək səviyyəsini xarakterizə etdikləri üçün dəyərlidirlər. Onlardan bəziləri XX əsrin sonuna qədər yaxşı qorunmuşdur (Məmmədbəyli və Dəmirçilər kəndlərindəki türbələr), digərlərinin isə yalnız qalıqları bizim dövrə çatmışdır. **Dəmirçilər kəndindəki türbə*** bütün qrup üçün ümumi olan cizgiləri müəyyənləşdirməyə imkan verir. Piramidal çadırla tamamlanmış türbənin səkkizüzlü gövdəsi İki pilləli postament üzərində yüksəlir. Memarlıq formaları sadədir: fasadda kifayət qədər yüksəkdə yerləşən qapı girişləri daha tünd rəngli daşdan yerinə yetirilmiş sadə karniz və müstəvi tağçalarla haşiyələnmişdir. İşin keyfiyyəti hər türbədə fərqlidir. Örtmə konstruksiyasının daxili günbəzi və xarici çadırı arasındakı boşluq onun çəkisini azaldan qırmızı gildən yerinə yetirilmiş dolçalarla doldurulmuşdur. Türbələr hansısa yerli feodallar üçün inşa edilmişdir. Bu səbəbdən türbənin fasadında heç bir epiqrafik yazı yoxdur. Üslub xüsusiyyətlərinə istinadən türbənin inşa tarixini XIII əsrin sonu – XIV əsrin birinci yarısına aid etmək olar (1).

Məmmədbəyli türbəsi* Zəngilan rayonunun Məmmədbəyli kəndində yerləşir. Quruluş etibarilə səkkizguşəli formada olub, səkkizüzlü piramidal çadırla örtülmüşdür. Yonulmuş ağ daşdan tikilmiş türbənin əsas girişi şimal-qərb tərəfdəndir (şək.110).

Qeyd etmək lazımdır ki, səkkizüzlü türbələr Azərbaycan ərazisində geniş yayılmış-

искусно подогнаны. Ритм рельефных розеток поверхности стен оживлен неглубокими ступенчатыми арками и сплетениями. На входном портале имеется надпись, выполненная почерком куфи.

Внутреннее пространство разделено на верхнюю камеру и склеп. Восьмигранный в плане склеп имеет самостоятельный вход и завершается куполом с заостренной макушкой. Верхняя восьмигранная камера же покрыта сферическим куполом, напоминающим сомкнутые своды. На южной стене имеется большой проем, хорошо освещающий все помещение. Единственным декоративным элементом верхней камеры является коридор в виде маленького портика, расположенного у южного входа. Пяты фасадных арок опираются в восьмигранные колонки с ромбовидными капителями. Уникальность мавзолея определяется совершенством каменных узоров, отражающих высокое инженерное и строительное искусство (1).

Однако это не единственная усыпальница, относящаяся к мемориальным архитектурным сооружениям Азербайджана XII-XIV веков. В **селении Ахмедаллар*** Физулинского района имеется вторая усыпальница с восьмигранным объемом, также покрытая сомкнутым, но двойным куполом. Внутреннее пространство усыпальницы разделен на подземный склеп и просторную верхнюю камеру. Различие между усыпальницами – в наличии двух плоско трактованных портала-ниши с входными проемами в в усыпальнице Ахмедаллар. Порталы декорированы резным геометрическим орнаментом. В интерьере верхней камеры отсутствует коридор в виде маленького портика, расположенного рядом с входом. Каменная кладка выполнена не столь искусно. Ввиду отсутствия эпиграфических надписей, усыпальница относится к концу XIII - началу XIV веков (104; рис. 109).

Нужно отметить другую группу усыпальниц, расположенных на устье рек Араз и Хакари (105).

Ввиду того, что эти памятники характеризуют высокий уровень архитектурной среды, они очень ценны. Часть некоторых из них хорошо сохранилась до конца XX